

Porovnání výtvarných produktů dětí mateřské školy a žáků 1. třídy základní školy

Veronika Kubišová

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Veronika KUBIŠOVÁ
Osobní číslo: H10092
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy
Forma studia: prezenční

Téma práce: Porovnání výtvarných produktů dětí mateřské školy
a žáků 1. třídy základní školy

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti výtvarné výchovy v preprimárních a elementárních školách.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu formou výzkumné metody (obsahová analýza produktů).

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MATĚJČEK, Zdeněk. Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0870-1.

BABYRÁDOVÁ, Hana. Symbol v dětském výtvarném projevu. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3360-6.

DAVIDO, Roseline. Kresba jako nástroj poznání dítěte. Praha: Portál, 2001. ISBN 8071784494.

DVOŘÁKOVÁ, Hana. Výtvarná výchova na prvním stupni I. Havl. Brod: Tobiáš, 1996. ISBN 80-858-0846-3.

PIAGET Jean, INHELDEROVÁ Bärbel. Psychologie dítěte. Praha: Portál, 2007. ISBN 97-8807367263-8.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Monika Szimethová, PhD.**

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. listopadu 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **3. května 2013**

Ve Zlíně dne 6. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně *1.5.2013*

Veronika Holásová

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odprá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na porovnání výtvarných produktů dětí v mateřské škole a žáků 1. třídy základní školy. V teoretické části práce se věnuji dětským výtvarným projevům, charakteristickým vývojem dítěte, který se bude dělit na děti předškolního věku a děti mladšího školního věku. Dále se v teoretické části budu zabývat obsahovým rámcem, neboli charakteristikou rámcových vzdělávacích programů pro předškolní a základní vzdělávání. V praktické části bakalářské práce budu porovnávat dětské a žákovské výtvarné kresby s odbornou literaturou a následně slovně hodnotit.

Klíčová slova: Dětská kresba, předškolní věk, mladší školní věk, vývoj dítěte

ABSTRACT

Bachelor's work is concentrated on compare of art products for children in nursery school and for children in first class in primary school. In my theoretic part of work be focused on childlike art address and characteristic evolution of child. It will be divide on children in preschool age and children in young school's age. Further in theoretical part of my work I will be handle with content or general educational program for prechool education and basic education. In practic part of my bachelor's work I'll compare children's and school-child art drawing with specialized literature and I'm going to verbally evaluate them.

Keywords: Childrens' drawings, preschool age, school age, child development

Velmi ráda bych poděkovala vedoucí bakalářské práce Mgr. Monice Szimethové, PhD. za vstřícný přístup, odborné vedení a cenné připomínky, které mi poskytla při zpracování bakalářské práce.

Velké díky patří i mé rodině a příteli za podporu a pomoc, při psaní mé bakalářské práce.

„Na některé události v životě se dlouho připravujeme, a když k nim dojde, nechápeme, proč jsme se na ně vlastně tak dlouho připravovali.“

Eduard Petiška

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	1
I TEORETICKÁ ČÁST.....	2
1 DĚTSKÝ VÝTVARNÝ PROJEV.....	3
1.1 HISTORIE DĚTSKÉ KRESBY.....	4
1.2 VÝZNAM DĚTSKÉ KRESBY.....	4
1.3 VÝVOJ DĚTSKÉ KRESBY.....	5
1.4 ZNAKY DĚTSKÝCH KRESEB.....	7
1.5 SYMBOLIKA DĚTSKÉ KRESBY.....	8
1.6 SHRNUÍ.....	11
2 CHARAKTERISTICKÝ VÝVOJ DÍTĚTE.....	12
2.1 PŘEDŠKOLNÍ VĚK.....	12
Psychomotorický vývoj.....	13
Kognitivní vývoj.....	14
Vývoj řeči.....	16
Sociální dovednosti.....	16
Hra.....	17
2.2 MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK.....	17
Psychomotorický vývoj.....	18
Kognitivní vývoj.....	18
Vývoj řeči.....	20
Sociální dovednosti.....	20
Hra.....	20
2.3 SHRNUÍ.....	20
3 OBSAHOVÝ RÁMEC.....	21
3.1 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ (RVP PV).....	21
3.2 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ (RVP ZV).....	22
3.3 SHRNUÍ.....	24
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	25
4 ZÁKLADNÍ INFORMACE VÝZKUMU.....	26
4.1 VÝZKUMNÉ CÍLE A OTÁZKY.....	26
4.2 VÝZKUMNÝ VZOREK.....	26
4.3 METODY VÝZKUMU.....	27
5 REALIZACE VÝZKUMU.....	28
6 VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	30
7 SHRNUÍ VÝZKUMU.....	49
ZÁVĚR.....	50
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	51
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	54
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	55
SEZNAM PŘÍLOH.....	56

ÚVOD

Bez maleb na stěnách jeskyní, bychom nezjistili, že v nich přebývali v minulosti jeskynní lidé a jejich děti. Díky těmto malbám jsme se postupně zaměřili na vývoj výtvarného projevu u dětských kreseb. Dětská kresba je u dítěte hlavní rolí již v útlém věku. Dítě již od prvního objevení psacích potřeb, nebo čehokoliv jiného co zanechává nějakou stopu, kreslí se značným zájmem. Výsledek jako je čitelný obrázek nebo začínající čmáranice přináší dítěti pocit radosti a spokojenosti. Pro pedagoga nebo psychologa je dětská kresba jakým si návodem pro poznání dítěte. Z kreseb se dá vyčíst jak jejich vývoj, tak i po čem dítě touží.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části – na teoretickou a praktickou. V teoretické části se věnuji dětskému výtvarnému projevu. Vymezuji co to výtvarný projev je, jeho historii, význam, vývoj a také se zabývám symbolikou a znaky dětských kreseb. Dále se věnuji charakteristickému vývoji dítěte. Charakteristiku dělím na předškolní věk a mladší školní věk, kde rozebírám psychomotorický, kognitivní vývoj, vývoj řeči, sociální dovednosti a hru. Další částí v teorii je obsahový rámec, který dělím na rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.

Pro realizaci praktické části budu s dětmi z mateřské školy a žáky první třídy základní školy kreslit lidskou postavu, kterou následně budu hodnotit dle odborné literatury.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je porovnat výtvarné produkty (kresby lidské postavy) dětí v mateřské škole a žáků 1. třídy základní školy s odbornou literaturou. Na začátku si určím dílčí cíle a výzkumné otázky na které se budu snažit najít odpovědi.

I v drobném těle bývá velká statečnost.

Walther

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DĚTSKÝ VÝTVARNÝ PROJEV

Dětský výtvarný projev nám může poskytnout velmi cenné informace o dětské psychice. Vyznačuje se otevřeností a přirozenou spontánností. Výtvarný projev, bychom měli brát otevřenou a upřímnou odpověď, kterou nám dítě poskytlo. A proto bychom měli ji vždy přijímat jako formu a prostředek komunikace.

Každé dítě tvoří svým jedinečným „svým“ způsobem, přičemž výtvarné aktivity nabízejí dětem jistou možnost sebevyjádření, a to jinou formou než slovní. (www.rvp.cz, 2012)

Hlavní činností předškolního dítěte je hra. „V literatuře je někdy předškolní období označováno jako „věk hry“. Hra je jedna ze základních psychických potřeb, má vrozený základ. Do většiny jejích forem se promítají myšlenky, přání a touhy, které souvisejí s poznáváním“ (Opravilová, 2004, s. 7).

Read (1967) prohlásil, že za určitý druh hry můžeme označit i některé druhy výtvarného projevu.

Davido (2001) přirovnává kreslení ke hře, při kreslení většinou nikdo nemusí dítě nutit a kreslit ho baví.

Průcha, Walterová, Mareš (in Kořátková, 2005) definují dětskou hru jako činnost, která se liší od práce a učení. Také říkají, že člověk se zabývá hrou po celý život, hlavně v předškolním věku má hra specifické postavení.

Hra má nezaměnitelný vliv i význam na vývoj osobnosti dítěte. Děti hrou vyjadřují své názory a postoje na svět, ale můžou vše vyjádřit i kresbou.

„Pro děti je hrou i kresba, která jim ještě řadu let bude sloužit i jako neadekvátnější vyjadřovací prostředek“ (Čačka, 1994, s. 47).

Jean Piaget klade kresbu za jednu ze symbolických funkcí. Projeví se zobrazení reality tak, jak ji dítě chápe. Kresba se tak stává jedním ze způsobů symbolického zobrazení skutečnosti. Zdeněk Matějček zjišťuje, že dítě kreslí to, co o objektu ví a tedy to, co se mu na něm jeví jako nejdůležitější. (Vágnerová, 2000)

1.1 Historie dětské kresby

Dětské kresby se zajisté už objevovaly v pravěkém období. Když se podíváme do určitých jeskyní, najdeme tam malby na stěnách jak od dospělých jedinců, tak i od pravěkých dětí.

Jak uvádí Uždil (1988) historie dětské kresby spadá daleko do velmi vzdálené minulosti. Už některé kresby bychom mohli najít u Aristotela (384 – 322 př. n. l.). Při tomto můžeme věřit, že vlastní první dětské výtvarné projevy splývají s mládím lidstva a už v minulosti se vyskytovaly pedagogické „problémy“. Jednalo se o to jak předat z pokolení na pokolení dovednosti, které byly nepostradatelné (buď v souvislosti s magií, nebo později s obrázkovým písmem).

Jan Ámos Komenský (1592-1670) se už v knize *Informatorium školy mateřské* se postavil za právo dítěte kreslit podle libosti a podle svých schopností. I kdyby dítě kreslilo ze začátku jen „čáry, kliky, háky a kolečka“. (Uždil, 1988)

Kresba a její význam se stal předmětem zájmu pro celou řadu významných psychologů např. J. Piageta, R. Davido, Z. Matějčka, F. Čády, G. H. Luquet. Z počátku zkoumání dětské kresby sloužilo pro hodnocení poznávacích složek o vývoje. Vědci se zabývali, co vlastně kresba vypovídá o rozvoji vnímání, jemné motoriky nebo jak odráží rozvoj utváření pojmů a intelektu. Vzniká tak velmi široký obor studia dětského výtvarného projevu, kde se vedle psychologických, fyziologických i pedagogických hledisek uplatňují i hlediska sociologická. (Davido, 2001)

1.2 Význam dětské kresby

Dle Bednářové a Šmardové (2010) je kreslení později důležité pro osvojovanou dovednost psaní. Kresba poskytuje informace o celkové vývojové úrovni, úrovni jemné motoriky, vizuomotoriky, grafomotoriky či o celkovém postoji dítěte ke společnosti. Také je důležitá jako komunikační prostředek, který může být jak rehabilitačním tak i terapeutickým nástrojem.

Význam kresby je také důležitý i pro psychology. Je to tzv. pomůcka, kterou psychologové mohou použít při psychologickém vyšetření. Pokud je tato pomůcka vhodně použita (metodicky) a je zařazena do souboru vyšetřovacích prostředků, její hodnota vzroste. (Matějček, 2005)

1.3 Vývoj dětské kresby

Dětskou kresbu a její vývoj popisuje mnoho autorů. Kresba se u dítěte rozvíjí postupně. Důležitý je jeho věk a schopnosti v motorických dovednostech (jemná motorika).

„Vývoj kresby je v mnohém podobný vývoji řeči. Je však primárnějším, bezprostřednějším a širším nositelem sdělení než slova.“ (Čačka, 1994, s. 47)

Dle R. Davida se vývoj kresby dělí na:

Období „skvrn“

Dětská kresba a její vývoj záleží na celkovém vývoji jedince (bez ohledu na jeho umělecké schopnosti). Pokud dáme dvouletému dítěti papír a tužku, nebude kreslit jako tříleté dítě. Každý věk má svůj specifický typ kresby. Kresby procházejí různými stádii, která sou úzce spjata s vývojem intelektu dítěte.

Stádium „čmáranic“

Dítě v prvním roce prochází stádiem čmáranic. Tužka je pro dítě jako prodloužením ruky a proto často s oblibou čmárá všemi směry. Jedná se o osobité, i když neobratné pohyby. Také se říká, že stádium čmáranic má spojitost mezi prvním čmáráním a prvními krůčky.

Stádium „čarání“

Toto stadium bezprostředně následuje po období „čmáraní“. Během kreslení dítě původní nápad mění, pokud vůbec kresbu dokončí. Mezi druhým a třetím rokem se jedná o stádium nezdařilého realismu, kdy dítě kreslí tzv. uzavřené smyčky, nápodoba dospělého písma.

Stádium „hlavonožců“, univerzálních postav

Kolem třetího roku, už dítě zvládá kreslení a svým obrázkům dává určitý smysl. V tomto věku se kreslí lidské postavy tzv. hlavonožce. Jsou to postavy znázorněny kolečkem představující hlavu a trup zepředu, ke kterému přiléhají dvě čárky představující ruce a další dvě představují nohy.

Jak dítě postupně roste, přibývá více detailů. V kolečku přibývají oči, ústa a pupek, v podobě tečky či drobného kolečka.

V pěti až šesti letech se začíná objevovat trup, znázorněným dalším kolečkem. Ruce jsou většinou špatně připojeny k tělu. A až v šestém roce se objevuje správné umístění končetin a ostatních částí těla. Dítě je schopno zaznamenat další detaily, jako jsou řasy, uši, prsty na ruku i nohu či vlasy. (Davido, 2001)

Dle Čačky (2000) se charakterizuje dětská kresba z hlediska vývoje takto:

Druhý rok

V tomto roce dítě objevuje, že rytí tužky zanechává na papíře trvalé stopy. Jedná se o aktivity motorické, málo koordinované či bezobsažné. Hlavní pohyby vycházejí z ramenního kloubu a zápěstí. Objevují se kyvadlové a obloukové čáry, kruhové, elipsovité či spirálovité tahy se objevují později. Čárání připravuje postupné rozlišení jemné motoriky kreslícími pohyby. S odstupem času začíná dítě bez záměru kombinovat základní tahy, které po dokončení kresby někdy pojmenuje.

Třetí rok

Dítě si všimne shody mezi motorickým tahem a pozorovanou realitou (ovály, kříže). V průběhu črtání začne spojovat kresbu s určitým významem a záměr začne předcházet realizaci. Prvním obrázkem ve věku 3,5 let je „lidská postava“, kterou představuje kruh (obličej) ke kterému jsou připojeny nohy (hlavonožec). Postupně přibývá jednoduché vyznačení očí, nosu, úst a náznak vlasů. Prvním náznakem trupu je vodorovná čára, mezi nohama doplněná řadou knoflíků, které zastupují oděv.

Čtvrtý rok

Kresba už mívá hrubou podobu zvoleného objektu se schematicky naznačenými a subjektivně určenými znaky. Po kresbě lidské postavy (hlavonožce) následují kresby květin, zvířat, domů, aut, lodí a dalších pro děti významných a zajímavých objektů.

Pátý rok

Zobrazování je podřízeno vyprávěcímu momentu. Děti už nekreslí, co vidí, ale to, co znají nebo mají k tomu nějaký emoční vztah. Pokud mají něco rády nebo se jim to líbí a nakreslí to, bývá obrázek hodně velký a barevný (kognitivní egocentrismus). Zvětšená hlava je připojena přímo k oválnému trupu, kde na obrysovou linii nejistě navazují nohy. Dítě ještě nezvládá proporci ani prostor.

Kresba je pro dítě přirozeným komunikačním prostředkem, kterým nám sděluje své pocity, zážitky, přání nebo problémy. Od minulosti se mnohé změnilo a nyní se na kresbu nahlíží, jako na nejvhodnější přístup k poznání osobnosti dítěte.

1.4 Znaky dětských kreseb

Tyto znaky se hodně odlišují od způsobu výtvarného vyjadřování dospělých. V minulosti byly znaky dětských kreseb často považovány za chyby či nedokonalosti v dětských kresbách, ale postupně se vědeckým bádáním ukázalo, že charakteristické znaky kreseb souvisí s celkovým vývojem dítěte.

Dle Uždila (1980) je dětská kresba charakterizována typickými znaky, hlavně v oblasti prostoru a objemu. Proto uvádí následující typické znaky dětské kresby v této oblasti:

Plošné uspořádání objemu

Znamená, že jednotlivé pohledy na předmět (podhled a nadhled) jsou spojeny v jeden celek.

Zobrazení vnitřního objemu

Dítě zobrazí ty věci, které ho zaujmou a jsou pro něho důležité a nezdržuje se otázkou, zda jsou vidět z určitého místa. Např. dítě nakreslí brambory v hrnci, nakreslí babičku v břiše vlka, nebo knedlík v žaludku člověka.

Základ prostorového uspořádání

Je to tzv. dolní okraj papíru, a pokud dítě začne považovat okraj papíru za jakousi zem, všechny postavy a věci tíhnou jakoby, byly ovládány gravitací.

Obrácená perspektiva

Znamená, že věci, které jsou blíže dolnímu okraji papíru, budou menší, zatímco my očekáváme, že tam budou právě větší. Příčinou je, že dítě se ztotožní s některou postavou na obrázku a stojí jakoby uvnitř obrázku.

Sklápění

Je to snaha vystihnout náš pocit při pohledu na kresbu, že nezůstalo nic z nakreslených věcí utajeno a jejich obrys je plně rozvinut. Dítě vše kreslí z nadhledu, což ve skutečnosti je viděno v půdorysném pohledu (např. cesta, rybník). Věci, které jsou jakoby sklopené do půdorysu podél osy (např. stromy podél silnice) nebo symetricky seřazeny okolo středu (rákosí kolem rybníka)

Mezi výtvarné zákonitosti dětské kresby, jako další typické znaky dětské kresby patří podle Uždila (1980) především:

Kouzlo pravého úhlu

Je to tzv. R-princip. Dítě má potřebu rozlišit jeden směr od druhého (svisle nebo vodorovně) a proto všechny nakreslené věci na obrázku, stojí na základní čáře kolmo např. k šikmé střeše, stojí komín kolmo. (Uždil, Razáková, 1966)

Grafoidismus

Uždil (1980) ho charakterizuje se jako naklánění kresby ve směru písma.

Grafický automatismus

Dítě má tendenci opakovat jednoduché a osvojené tvary. Dochází to, až k odporu se skutečností např. zaplňuje své domy okny, násobí knoflíky na šatech a někdy také prsty u rukou či nohou. (Uždil, Razáková, 1966)

Nepravý ornament

Dle Uždila (1980) se rozvíjí tam, kde nedovedlo sledovat složitý tvar, nebo nepochopilo jeho funkci např. dítě, ho používá u okvětí rostlin či kratina na střeše.

1.5 Symbolika dětské kresby

Pod tímto pojmem se rozumí vztahy, které může vysledovat mezi určitým druhem obrázku a určitými typy osobnosti. Pokud na obrázky budeme nahlížet izolovaně, aniž bychom věděli o celém kontextu, nemůžeme přiřkládat výskytu toho či onoho prvku přesný či neměnný význam. (Davido, 2001)

Když se zamyslíme, co dítě nejčastěji kreslí, zjistíme, že okruh jeho zájmů není příliš velký. Často zahrnuje obrazy člověka, domu a okolí jako jsou stromy, květiny, zvířata apod. Většinou dětská kresba obsahuje to, co je pro dítě podstatné a co upoutalo jeho zájem.

Lidská postava

Dle Davida (2001) lze ve vyobrazené postavě nacházet symboliku. Dítě do kreseb promítá své celé „já“ a když kreslí např. postavu pána, většinou zobrazuje samo sebe. Kresba i ostatních postav je důležitá. Můžeme pozorovat, že se na obrázku objevují v různých podobách. Mohou být nakresleny jako postavy celé, nebo jim může něco chybět či něco nadbývat.

První co dítě kreslí je tzv. hlavonožec. Postava je znázorněna jako kruh, ke kterému jsou připojeny čtyři čáry jako ruce a nohy. Obličej je důležitým prvkem a proto první kresba postavy mívá doširoka otevřené oči jako důkaz života. Časem se připojují ústa, nos, vlasy a někdy i uši. (David, 2001)

Postupem času se vše zdokonaluje. Hlava se odděluje od trupu, krkem. Z hlavy už nevyrůstají „smetáčky“ ani „hrabičky“, ale už se mění na zřetelné ruce s pěti prsty. Nohy se také zdokonalují a vznikají silné nohy, někdy už obuté do bot. Jsou vidět detaily jako je nos, brada, obočí apod. (Uždil, 2002)

Také se postupně mění i zobrazování pohlaví. Dítě už nekreslí maminku a tatínka stejně, ale maminky už mají sukně, stěvičky a kabelku a tatínci mají knírky, klobouky a kalhoty. (Uždil, 2002)

Dům

Kresba domu vypovídá mnoho o osobnosti a charakteru dítěte. Má mnoho symbolů jako přístřeší, rodinné teplo apod. Děti kreslí dům stejně jako postavu a proto jeho prostřednictvím vyjadřují stavbu svého „já“. (David, 2001)

Nejčastěji dítě kreslí úplně obyčejný dům, který zobrazuje jen hlavním průčelím. Má z pravidla okna, komín (často se z něj kouří) a dveře s klikou. Časem se i objevuje u domu cesty a zahrada s květinami a stromy. (Uždil, 2002)

Více poschodové domy kreslí děti málo. Více kreslí obyčejný venkovský dům se šikmou střechou. Avšak kresba domu může být i ovlivněna architekturou, kterou může mít v okolí, ve kterém žije. (Uždil, 2002)

Strom

Vývoj stromu je podobný vývoji lidské postavy. Dítě kreslí během svého vývoje různé stromy. Ze začátku to jsou jen čmáranice, které později jako u postavy nabývají na správném vzhledu. (Davido, 2001)

Jak bylo zmíněno na začátku, první stromy jsou čmáranice, poté linky v pravém úhlu, které v pravidelných částech přetínají kratší vodorovné čárky. Okolo čárek se kreslí ovál, který představuje korunu stromu. Kmen je nakreslen většinou do pravého úhlu.

J. Uždil (2002, s. 33) k tomu uvádí: „Ještě později se „prastorm“ dělí na strom jehličnatý a listnatý, přičemž ten jehličnatý ožívá v dětské představě zejména díky symbolice Vánoc.

Zvířata

Kresbu zvířat můžeme u dětí vidět často, protože zvířata jsou dětem velmi blízká. Zvířata mají pro děti jakousi symboliku např. páv je pyšný, opice zase chytrá. Pro dítě je zvíře reálnou bytostí, která má charakter vlastní zvířatům jeho druhu. Proto dítě někdy raději znázorňuje zvířata než lidi. (Davido, 2001)

Podle Uždila (2002, s. 31) se ze začátku zobrazení zvířat příliš neliší od obrazu lidí: „Prozradí je spíše horizontální poloha těla než co jiného. Vyskytují se však i zvířátka vyšlapující si s trupem vztyčeným a na dvou nohou, zvláště tehdy, když jsou to zvířátka z pohádek, která jednají jako lidé (např. „neposlušná kůzlátka“). Odlišnost od postavy člověka lze pak najít spíše v attributech, jako jsou růžky nebo ocásek.“

Kresba zvířete se postupně vyvíjí jako kresba lidské postavy. Nejprve jde o nesymetrický tvar a poté se postupně dopracovává ke správnému ztvárnění. (Uždil, 2002)

Dopravní prostředky

Auta, lodě, vlaky, tyto dopravní prostředky děti rády kreslí. Jejich vývoj je jako u všech ostatních kreseb. Nejprve, je to čmáranice a potom např. autobus, ve kterém vidíme, jak cestující sedí na sedadlech. Záliba v dopravních prostředcích vyrosté někdy až do specializace, kdy děti nakreslí auto, nebo loď s téměř přesnou konstruktérskou zručností. (Uždil, 2002)

Slunce

Hvězda, která nás zahřívá a svítí na nás, hraje v dětské kresbě nezastupitelnou roli. Ze začátku dítě kreslí slunce jako uzavřený ovál, ze kterého trčí pár čar. Postupně dochází k dokonalosti. Slunce má tvar kruhu s paprsky různé velikosti. Pro dítě slunce znamená určování času. Zároveň slunce na dětských obrázcích označuje celou oblohu. (Uždil, 2002)

Symbolika jako taková, nám ukazuje, jak dítě vnímá svět a jaké sním, má zkušenosti. Měli bychom i nadále podporovat tvořivost a dětskou představivost, aby se dítě nadále správně vyvíjelo.

1.6 Shrnutí

Dětský výtvarný projev nám umožňuje zjistit o dítěti mnoho informací. Jak dítě kreslí, proč kreslí, jaký význam má kresba, jako taková. Výtvarným projevem můžeme u dítěte rozvíjet duševní funkce jako je vnímání, myšlení, představivost. Jakmile dítě zjistí, že tužka, kterou drží, zanechává stopy, začíná nová etapa dětského vývoje.

V minulosti se na dětské kresby a jejich nedostatky dívalo dost kriticky. Teď, když dítě nakreslí první čmáranici, jsme nadšení a nezajímá nás, jestli je obrázek dle kritérií správně nakreslen nebo mu na něm něco chybí.

Celkový význam dětského kresebného projevu je pro dítě důležitý. Jedná se o rozvoj motoriky a dalších vývojových fází, které mohou pomoci při upevnování postoje ve společnosti.

V literatuře můžeme najít mnoho způsobů klasifikace vývoje kresby a u různých autorů si můžeme i všimnout, že rozdíly jsou většinou v označení.

Znaky se u kreseb často zavrhovaly, ale postupně si lidé začali všimnout, že každé dítě je jiné a kresbu, kterou dítě nakreslilo, odpovídá jeho vývoji.

Symbolikou můžeme zjistit, co dítě nejčastěji kreslí a co ho k tomu vede, pokud známe celkový kontext.

2 CHARAKTERISTICKÝ VÝVOJ DÍTĚTE

Pojem vývoj má v různých oborech různé významy, ale jsou úzce propojeny. Vývoj je řada změn, které nastávají v určeném pořadí. U člověka sledujeme vývoj tělesný tak i duševní, ale dětský vývoj může probíhat různě. Některé vývojové části se mohou zpomalit a některé zase zrychlit. Vše, ale závisí na různých částech těla, jako je mozek, srdce a ostatní orgány. Ale hlavní částí je nervový systém, který je důležitým předpokladem pro rozvoj psychických funkcí.

2.1 Předškolní věk

Předškolní období začíná třetím rokem života dítěte a trvá přibližně do jeho šesti až sedmi let. Konec tohoto období není určen pouze fyzickým věkem, ale především sociální vývoj neboli nástup do školy. Sociální vývoj s věkem dítěte sice souvisí, ale může být posunut o jeden až dva roky.

Charakteristickým znakem předškolního období je upevnění vlastní pozice ve světě a rozlišením vztahu ke světu. K poznání světa dítěti pomáhá jeho představivost. Představivost přizpůsobuje vlastním možnostem poznání a potřebám. Přetrvávající egocentrismus ovlivňuje celkové uvažování i komunikaci dítěte a proto dítě ulpívá na svém pohledu, který pro něho představuje určitou jistotu. Další označení pro předškolní období je období iniciativy. Dítě si v tomto věku chce dokázat, že spoustu věcí jako je tvoření, dovede samo zvládnout. K postupnému rozlišení dochází i v sociální oblasti. Je to období pro přípravu na život ve společnosti. Proto by mělo dítě přijmout řadu nových pravidel, které upravují chování k různým lidem. Musí se naučit jak spolupracovat, tak i prosadit se, pro budoucí vrstevnické skupiny. Překonání všech bariér, je jedním z významných úkolů předškolního období a zároveň předpokladem k zahájení školní docházky. (Vágnerová, 2007)

Myslím si, že v předškolním období, by si dítě mělo postupně začít osvojovat základní návyky, dovednosti, a také rozvíjet svůj duševní vývoj. Toto období je pro dítě velmi tvůrčím, je to období nových poznatků a období, kdy dochází k několika změnám, které souvisí s průběhem zrání a učení.

Chceme-li tomuto životnímu období porozumět, musíme se seznámit nejen s teoriemi, ale i s mnoha detaily - a pokud možno také s dětmi tohoto věku žít. (Říčan, 2004, s. 119)

Psychomotorický vývoj

Dítě od tří let umí běhat, skákat, jezdit na tříkolce, lézt na žebřík, házet míčem a poměrně rychle se u něho rozvíjí schopnost udržet rovnováhu. Dokáže postavit i z kostek komín a začíná čmárat po papíře.

U dětí předškolního věku dochází ke zdokonalování rychlosti a ke zlepšení pohybové koordinace hrubé motoriky. Postupně si také osvojují náročnější pohyby, které vyžadují pozornost, soustředěnost a koordinaci pohybů se zapojením všech svalových skupin. Vývoj pohybových schopností se vyznačuje určitou posloupností a propojeností – hrubé a jemné motoriky, motoriky mluvidel i motoriky očních pohybů. (Bednářová, Šmardová, 2007)

Cílem hrubé motoriky je zharmonizovat, zkoordinovat a uvolnit pohyby těla. Jde o zapojení obou mozkových hemisfér a rozvoj vizuomotorické koordinace. Proto v této oblasti dochází k rozvoji pohyblivosti a přesnosti pohybů a to ovlivňuje rychlost při běhání, prolézání či skákání. Dítě v tomto věku už zvládá chůzi do schodů i se střídáním nohou, umí kotrmelec, dokáže přejít kladinu a udrží rovnováhu při stožení na jedné noze. Při hrách s míčem je obratné, koulí, hází i chytá míč. Koncem předškolního období může dítě zvládnout základy některých sportů, začíná jezdit na kole, plavat, lyžovat, bruslit. (Bednářová, Šmardová, 2007)

V oblasti jemné motoriky jsou důležité pohyby, které potřebují velmi jemnou svalovou koordinaci, hlavně drobné svalstvo prstů a zápěstí. Důležitá je spolupráce pravé a levé ruky a je potřeba rozvíjet i nedominantní ruku. Při rozvoji jemné motoriky se dítě snaží zvládat každodenní činnosti, sebeobsluhu i manipulační hry. Děti předškolního věku se snaží napodobovat dospělé, a proto se učí používat některé nástroje, jako jsou nůžky, příbor nebo kartáček na zuby. Také dovedou pracovat s různými materiály (plastelína, papír, lepidlo), které vyžadují pečlivost, přesnost i obratnost. (Bednářová, Šmardová, 2007)

Předškolní děti mají svůj názor na svět, a proto ho často vyjadřují v kresbě. Kresba je neverbální symbolická funkce, kde dítě zobrazuje realitu tak jak ji samo chápe. Proto vývoj kresby probíhá v určitých etapách a stádiích. Okolo třetího roku začíná dítě spontánně kreslit. Začíná od nepravidelného oválu až k svislé a vodorovné čáře. Prvním obrázkem u dítěte je lidská postava. Dítě začíná tzv. „hlavonožcem“ – představován jako kruh (obličej), kterému postupně přibývají detaily, jakou jsou ruce a nohy. Postupně přibývají jednoduché vyznačení očí, nosu a úst i náznak vlasů.

Kolem čtvrtého roku má kresba postavy již hrubou podobu. V šesti letech je již kresba proporcionálnější. Postava má zřetelnější členění hlavy, trupu a jednotlivé části těla jsou připojené na správném místě. Obličej má již viditelné detaily jako jsou řasy, brada, obočí apod. Dítě začíná kreslit i jiné zajímavé objekty (zvířata, květiny, domy, auta). Zpočátku je pohyb při čmárání zajímavý sám o sobě, často víc než výsledek. Postupně však dítě zjistí, že tato činnost může být prostředkem k zobrazení reality. Výsledek obrázku už bývá dítětem dodatečně pojmenován, obvykle podle nějakého výrazného znaku. Teprve v dalším období je dítě schopné uskutečnit svůj úmysl a nakreslit něco konkrétního (Vágnerová, 2000).

Pro dítě je kresba hrou a slouží také jako vyjadřovací prostředek. Dítě kreslí samozřejmě, jako my mluvíme. Dítě někdy kresbou poví daleko víc, než by dokázalo vyjádřit slovy. Pomocí kresby si může alespoň částečně splnit svá přání, která jsou ve skutečnosti nespelnitelná. (Řičan, 2004)

Matějček (2004) uvádí, že výtvarné projevy dítěte jsou jakýmsi hmatatelným svědectvím o jeho duševním vypsívání – dělají radost rodičům a i psychologové je studují se zvláštním zalíbením. Vypovídají totiž o světě dítěte mnohdy to, co ono samo slovy ani vyjádřit nemůže.

Než dítě začne více kreslit, je nutné znát lateralitu dítěte a především lateralitu ruky a oka. Lateralizace je pozvolný proces a proto v prvních letech vývoje se u dítěte projevuje nevyhraněnost ruky. Okolo čtyř let začíná většina dětí užívat jednu ruku přednostně jako obratnější a aktivnější. Lateralita se pozvolně upevňuje, ale stabilní je až ve školním věku. (Bednářová, Šmardová, 2006)

Motorický vývoj bychom mohli označit jako stálé zdokonalování a zlepšování pohybové koordinace i elegance pohybů. Kresba je pro děti druhem aktivity, kterou vyjadřují své myšlenky, pocity a přání.

Kognitivní vývoj

Tento vývoj je v předškolním období velmi intenzivní. Umožňuje dítěti důkladněji poznávat a vnímat svět kolem sebe. Kognitivní vývoj učí vnímat prostor i čas, rozvíjí paměť i myšlení. Tímto vývojem se zabýval především J. Piaget. Za základní princip vývoje považoval kombinaci a prolínání dvou procesů: aktivnější asimilaci a pasivnější akomodaci.

Asimilace spočívá v přijímání či osvojení si nových zkušeností a *akomodace* znamená přizpůsobení se novým zkušenostem. Také rozeznává čtyři hlavní stadia. První senzomotorické stádium (od narození do 18 – 24 měsíců), druhé předoperační stádium (od 2 do 7 let), dále třetí stádium konkrétních operací (od 7 do 12 let) a poslední čtvrté stádium formálních operací (od 12 let výše). (Piaget, Bärbel, 2000)

Vnímání u dítěte začíná již od narození, ale už od dvou let začíná více vnímat detaily. V oblasti zrakového vnímání se rozvíjí vnímání barev, pozadí a figury, vnímání části a celku, optickou diferenciaci a zdokonaluje se koordinace očí. (Bednářová, Šmardová, 2007)

Senzomotorické vnímání je základem pro rozvoj prostorových představ a vztahů. Představy o prostoru zahrnují nejen vnímání prostoru vymezené třemi osami: horno-dolní, předozadní, pravo-levou, ale i odhad a zapamatování si vzdálenosti, porovnávání velikosti objektů, vnímání části a celku či uspořádání předmětů. Tady už můžeme pozorovat souvislost s časovým vnímáním. (Bednářová, Šmardová, 2007)

Čas a jeho vnímání se u dítěte rozvíjí pozvolna. Předškolní dítě žije především přítomností a plynutí času vnímá tak, že ho má vymezené nějakými událostmi, které ho obklopují, nebo které se pravidelně střídají. Čím je časový úsek delší, tím je pro dítě těžší vytvořit si představu o jeho trvání. S vnímáním plynutí času úzce souvisí vnímání časové posloupnosti a časového sledu. (Bednářová, Šmardová, 2007)

U sluchového vnímání se nezaměřujeme na ostrost slyšení, ale sledujeme úroveň fonematičtějšího uvědomování, které má významnou úlohu při rozvoji řeči i čtenářských dovedností. V předškolním věku se diferenciaci zvuků zkvalitňuje a zvyšuje se tím úroveň vnímání figury a pozadí. Poté dochází ke zdokonalování záměrného naslouchání a postupně se rozvíjí i sluchová analýza, syntéza a také vnímání rytmu. (Bednářová, Šmardová, 2007)

Paměť u předškolního dítěte se rozvíjí postupně. Na začátku předškolního období si dítě pamatuje vše bez jakéhokoliv úmyslu, ale u druhé poloviny předškolního období se dítě snaží zapamatovat vše s nějakým úmyslem. Dítě si tak bezděčně osvojuje značné množství materiálu, jako jsou říkanky či básničky. Bezděčně a mechanicky si hlavně děti osvojují konkrétní a názorné jevy. Ale mechanické učení by předškolní děti nemělo přetěžovat, naopak je dobré je vést k rozvoji logické paměti např. podněcování k vyprávění zážitků. (Čačka, 2000)

Vývojem myšlení se zabýval J. Piaget (2000), který předškolní období považoval za typicky názorné a intuitivní myšlení. Proto se myšlení rozvíjí a zdokonaluje postupně, a nelze dosáhnout jeho dokonalosti již v předškolním období. Hlavním znakem myšlení v předškolním věku je útržkovitost, nekoordinovanost a nepropojenost. Dítěti chybí celkový přístup, a většinou všimne jen jedné vlastnosti objektu. Také si často upravují realitu, aby pro ně byla přijatelná a srozumitelná.

Dobře rozvinuté oblasti jsou pro dítě důležité. Pouze neustálým upřesňováním a rozšiřováním každodenních zkušeností se dítě naučí získávat, zpracovávat a chápat informace.

Vývoj řeči

Jedná se o prostředek komunikace, vztahů, spolupráce, usměrňování sociálních interakcí a zároveň je nástrojem myšlení. Předškolní období poskytuje předpoklady pro osvojení řeči ve všech jazykových rovinách. Také významy slov jsou u dětí chápány ještě dost široce a volně. Okolo čtyř let dítě používá jednoduché věty a dokáže odříkat krátké říkanky. V tomto roce také mizí dětská patlavost a roste slovní zásoba. Dítě ve třech letech zná přibližně 1000 slov a o rok později ovládá asi 1500 slov. Do šesti let by dítě mělo umět zhruba 3000 slov. Můžou se objevit různé nepřesnosti ve výslovnosti, a proto se řečový projev dítěte stále zkvalitňuje. V pěti letech by dítě mělo užívat minulý i budoucí čas a měl by mít i dokončen vývoj výslovnosti. Koncem předškolního věku by mělo dítě dokázat hovořit o různých událostech ze svého života a používat řeč ke komunikaci s ostatními.

Řeč je dorozumívacím prostředkem, kterým vyjadřujeme své přání a myšlenky. Někdy je nám i usměrňuje. Také se s dítětem přes ni dorozumíváme a zároveň ovlivňujeme. Předpokladem pro správné působení řeči na dítě, je, abychom my sami porozuměli řeči.

Sociální dovednosti

Socializace předškolního dítěte probíhá především v rodině. Rodič je pro dítě modelem různých rolí. Základní způsoby sociálních dovedností si dítě osvojuje v rodině, kde se učí komunikovat, respektovat se, ovládat vlastní emoce či uplatňovat vlastní názory. Tyto sociální dovednosti dítě používá, i u své vrstevnické skupiny, nebo když je v kontaktu s cizími dospělými.

Matějček (2005) popisuje prosociální vlastnosti tak, že: *Je to souhra a spolupráce, soucit a soustrast, solidarita, ale také společná radost, legrace, zábava, společné dovádění a předvádění jedněch před druhými a ovšem a především city vzájemné sympatie, přízně, kamarádství a přátelství*. Také zdůrazňuje důležitost předškolního věku, kdy se dítě odpoutává od rodiny, a na scénu vstupují druhé děti. Tím, že dítě vstoupí do společnosti, se musí přizpůsobit jejich nárokům, musí si osvojit nové sociální dovednosti. Proto jsou vrstevníci, které má dítě většinou v mateřské škole cílovou společenskou skupinou, kde dítě nachází své přátele, později spolupracovníky, partnery. (Vágnerová, 2007)

Hra

Další významnou úlohou předškolního období dítěte je hra. Hra je činnost, která nemusí mít konkrétní smysl, ale přitom má zajistit radost či relaxaci. Také se hrají především pro zábavu, ale mohou také sloužit například k vzdělávání. Při hraní děti používají předměty jako nějakou symboliku: dřevěná kostka může představovat auto nebo zvířátko. U společenských her se u dětí objevují střídavé nálady, a proto například trucuují, když jsou z něčeho vynechány. Spolupracují i s ostatními dětmi a touží po časté chvále a povzbuzení ze strany dospělých. Uzavírání přátelství je proto v tomto období důležité. Je obvykle bohaté a velkorysé. Vztahy mezi vrstevníky jsou však ještě krátkodobé a nestálé. Začínají se rýsovat rozdíly v mužských a ženských rolích. Čáp (2001) říká, že se hra postupně stává náročnější na vnímání, myšlení, na motorickou obratnost, stává se složitější a časem začíná zahrnovat i sociální vztahy. V předškolním období je obsah her rozmanitý například pohybové, námětové, konstrukční. Začínají se také rýsovat i rozdíly v mužských a ženských rolích. (Čáp, Mareš, 2001)

Myslím si, že hra je nedílnou součástí dětství. Dítě může hrou mnohé vyjádřit a projevit v ní svoji svobodu nebo fantazii. Má také mimořádný význam pro psychický vývoj dítěte. Pomáhá překonat události, které jsou pro dítě těžké a složité.

2.2 Mladší školní věk

Nástup do školy je důležitým sociálním mezníkem, který začíná ve věku šesti let. Děti získávají novou roli a stávají se školáky. Také procházejí zápisy do prvních tříd základních škol a od prvního dne nástupu jim začíná nová životní fáze. Škola je důležitým místem, kde dítě získává nové zkušenosti a rozvíjí se jeho dovednosti a schopnosti.

Základní škola je významná proto, že předurčuje budoucí pozici žáka, kde jeho míra úspěšnosti představuje základ budoucí profesní volby. (Vágnerová, 2000)

U období mladšího školního věku což je od 6 - 7 let do 11 – 12 let, dochází u dětí k různým vývojovým změnám. Začínají první známky pohlavního dospívání i s vedlejšími psychickými projevy. Toto období bychom psychologicky mohli označit jako věk *střízlivého realismu*. Školák je plně zaměřen na to, co je a jak to je. Snaží se pochopit okolní svět a věci, které jsou vněm opravdové. Tento rys můžeme pozorovat v mluvě, kresbách, písemných projevech, čtenářských zájmech i ve hře. Na začátku je realismus školáka závislý na tom, co mu autority (učitelé, rodiče, knihy) řeknou, mluvíme o realismus naivním. Teprve později se dítě stává kritičtější, a tedy i jeho přístup ke světu je kriticky realistický, čímž se ohlašuje blízkost dospívání. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Psychomotorický vývoj

Dítě v mladším školním věku je obratnější, zručnější a má lepší koordinaci oka a ruky. Díky lepší koordinaci a lepší motorice lépe ovládají jízdu na kole, plavání, skákání přes švihadlo, kopání do míče a také lépe ovládá správnost držení tužky.

V mladším školním období je vývoj pohybových a ostatních schopností do určité míry závislý na tělesném růstu. Tělesný růst je většinou v tomto období plynulý, ale na začátku a konci lze pozorovat větší či menší růstové zrychlení. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Významně se v tomto období zlepšuje hrubá i jemná motorika. Pohyby jsou rychlejší, svalová síle je větší a zlepšuje se koordinovanost pohybů. Postupně se děti začínají zajímat i o pohybové hry, sportovní aktivity, které vyžadují obratnost, vytrvalost a sílu. U obyčejných aktivit jako je učení psaní či kreslení je potřeba také většího výkonu. Ze začátku jsou všechny pohybové výkony soustředěny na ramenní a loketní kloub a postupně přecházejí k jemnější koordinaci pohybů zápěstí a prstů. Pokud jsou motorické výkony správně podporovány, budou u dítěte mít rychlejší a diferencovanější vzestup. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Kognitivní vývoj

Jak uvádí Piaget je dítě kolem sedmi let věku skutečně schopno logických operací a logických myšlenkových procesů. Vývoj myšlení a logických operací můžeme podpořit tak, že dítěti dáme dostatečný prostor k samostatnému jednání a práci.

Přesto se ovšem potýkáme s tím, že dítě je stále schopno jen logického myšlení na základě konkrétních věcí a jevů. Přejít od názorného myšlení do stádia konkrétních operací můžeme vysvětlit na příkladu s vodou. Na stole budeme mít čtyři průhledné sklenice. Jedna sklenice je široká, druhá úzká a další dvě jsou stejného tvaru. Do sklenic stejného tvaru nalijeme vodu o stejném objemu. Dítě v předškolním věku by nám řeklo, že v obou sklenicích je stejně, ale když přelijeme vodu před ním ze stejných sklenic do sklenic různých, tak nám řekne, že v široké sklenici je vody méně a v úzké je více. Zato dítě v mladším školním věku ví, že ve všech sklenicích bude vždy vody stejné množství. Pokud se ho zeptáme proč si to myslí, odpoví, že jsme nic neubrali a ani nepřidali.

Vnímání se v průběhu dětství mění z bezděčného na záměrně organizovaný proces a stává se cílevědomým aktem a přestává být nahodilé. Kvalita vnímání koresponduje s dosaženou úrovní poznávacích procesů, poznatků, prožívání i motivací. Nově se uplatňuje analýza, syntéza a systematickosti. Optimálně by mělo být vnímání tak přesné, aby umožňovalo účinné reakce v rámci odpovídajících požadavků. (Čačka, 2000)

Zrakové vnímání se ke konci předškolního věku ustaluje na potřebnou úroveň pro čtení a psaní. Proto je důležité, aby děti, které nastupují do 1. tříd základních škol, dobře viděly, jak na dálku, tak i na velmi blízkou vzdálenost.

Po delším čase dítě začne sluchově vnímat jako dospělý člověk a i orientovat se v prostoru čase a zdokonalovat se ve všech smyslech.

Paměť a její funkce se rozvíjejí celoživotně. Dítě si už pamatuje zážitky, které bezprostředně prožije. Proto je pro dítě mladšího školního věku charakteristická názornost a konkrétnost. Postupně se zlepšuje výkonnost paměti žáka a převaha mechanického zapamatování se mění ke konci tohoto období více k logickému. Děti v tomto období umí třídít, klasifikovat, počítat a zvládají i jiné operace. (Čáp, Mareš, 2001).

Klindová říká, že: „*Vývoj myšlení představuje etapovitý, dlouhodobý proces postupného zvnitřňování vnějších materiálních podnětů až do doby abstraktního pojmu, myšlenky*“ (Klindová, Rybárová, 1981, s. 98).

Vývoj řeči

Dítě, které nastupuje do školy, má obvykle dostatečnou slovní zásobu a potřebné jazykové dovednosti. Je schopno se vyjádřit o běžných věcech a rozumí verbálnímu sdělení jiné osoby, což je nezbytným předpokladem školní úspěšnosti. Jazykové dovednosti se dále rozvíjejí a děti vědí čím dál víc o struktuře jazyka a o způsobu jeho užití. Jejich slovník se obohacuje o nové výrazy a pojmy. (Vágnerová, 2005)

Sociální dovednosti

Začlenění dítěte do lidské společnosti začíná vstupem do školy. Významnými osobami, už nejsou pouze rodiče, ale také učitelé a vrstevníci, tedy spolužáci. Díky nim se dítě učí novým způsobům chování. (Langmeier, Krejčířová, 1998).

V tomto období se ale mění i charakter dítěte. V sociálních skupinách se postupně rozlišuje role dítěte a jeho postavení. A v tomto školním věku jsou pro rozvoj dětské osobnosti důležité tři oblasti – rodina, škola a vrstevnická skupina. (Vágnerová, 2005)

Hra

Zatímco v předškolním věku byla významnou úlohou hra, ve školním věku kromě hry se stává důležitým sociální soužití a soutěžení.

2.3 Shrnutí

Předškolní věk je prudce rozvíjející se osobnost, která vyžaduje specifické potřeby. Je to období od 3 – 6 (7) let, kde hlavním významem pro dítě je hra. Proto má dítě klidný psychický vývoj, který postupně klade důraz na osobní a sociální vývoj, hlavně u předškolního věku. Předškolní vzdělávání se přizpůsobuje poznávacím, vývojovým, sociálním a emocionálním potřebám dítěte předškolního věku.

Mladší školní věk je doba od 6 – 7 let, tedy období nástupu do školy, až do 11 – 12 let, kdy začínají první známky pohlavního dospívání. Dítě se v tomto období stává školákem. Nové prostředí a lidé u dítěte ovlivňují další rozvoj osobnosti. Škola je místo, kde dítě získá nové zkušenosti a dovednosti. Dítě projde velkým rozvojem poznávacích procesů (např. vnímání, myšlení či pozornost). Jazykové a emocionální oblasti dochází k novým rozvojem.

3 OBSAHOVÝ RÁMEC

Dle školského zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání v České republice, byl zaveden systém více úrovní tvorby vzdělávacích programů.

Na státní úrovni jsou zpracovány rámcové vzdělávací programy (RVP) pro jednotlivé obory vzdělání. Jsou to dokumenty, které určují obecné cíle vzdělávání, specifikují klíčové kompetence, které jsou důležité pro rozvoj osobnosti dítěte, žáka nebo studenta. Také vymezují věcné oblasti vzdělávání, charakterizují očekávané výsledky vzdělávání a stanovují rámce a pravidla pro tvorbu školních vzdělávacích programů.

Rámcové vzdělávací programy mají stanovené pravidla, podle kterých si jednotlivé školy mohou vytvořit své školní vzdělávací programy. Doposud byly vydány rámcové vzdělávací programy pro předškolní vzdělávání, pro 279 oborů středního vzdělávání, také pro konzervatoře, pro jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky a pro základní umělecké školy. (www.nuv.cz, 2011 - 2013)

3.1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV)

Předškolní vzdělávání je součástí vzdělávacího systému, ve kterém je počátečním stupněm veřejného vzdělávání, organizovaného a řízeného požadavky a pokyny Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Koncepce tohoto vzdělávání je založena na zásadách, které dodržují i ostatní obory a úrovně vzdělávání a řídí se společnými cíli: *orientuje se k tomu, aby si dítě od útlého věku osvojovalo základy klíčových kompetencí a získávalo tak předpoklady pro své celoživotní vzdělávání.* Předškolní vzdělávání je institucionálně zajišťováno mateřskými školami nebo realizováno v základních školách jako přípravné třídy. Toto vzdělávání se zaměřuje na děti ve věku od tří do šesti (sedmi) let a proto mateřské školy organizačně dělí třídy. V těchto třídách se děti zařazují dle stejného nebo různého věku. Také je možno do těchto tříd zařazovat i děti se speciálními vzdělávacími potřebami nebo vytvořit třídy integrované.

Poskytování předškolního vzdělávání je podle školského zákona veřejnou službou. (RVP PV, 2006)

Tento kurikulární dokument je uspořádán do pěti vzdělávacích oblastí. Výtvarné činnosti a aktivity se prolínají různými oblastmi RVP PV. Výtvarné činnosti jsou v tomto dokumentu formulovány v obecné rovině. Nabízí vhodná výtvarná témata, techniky i náměty.

Výtvarné činnosti jsou prostředkem k naplnění cílů a výtvarná výchova má tyto specifické cíle:

- rozvíjet fantazii, kreativitu
- výtvarnou formou si osvojovat okolní skutečnost, vztahy mezi lidmi a věcmi i vzájemné souvislosti
- rozvíjet elementární grafickou zručnost a výtvarné technické dovednosti
- seznámit se s různými formami umění
- rozvíjet estetický cit ke svému okolí (k předmětům denní potřeby ve vztahu k umění i přírodě)

Konkrétně jde o to, aby dítě:

- získalo schopnost vyjádřit své představy kresbou i malířskou formou či modelováním
- zobrazovalo bez předchozího předkreslování a přímo kreslilo či malovalo na papír nebo jiný podklad a využilo celou plochu podkladu
- bylo seznámeno s mícháním barev, nebálo se práce s detailem
- získalo zájem o výtvarné umění, architekturu, design
- naučilo se vnímat přírodní tvary, pracovat s přírodními materiály
- nebálo se tvorby s atypickými materiály, pomůckami i nástroji
- bylo seznámeno se současným uměním, vybranými umělci, výtvarnými směry
(www.rvp.cz, 2012)

3.2 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV)

Základní vzdělávání je další částí vzdělávacího systému. Je druhým stupněm veřejného vzdělávání, které organizuje a řídí určitými požadavky a pokyny Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Základní vzdělávání je už spojeno s povinnou školní docházkou. Toto vzdělávání je jedinou etapou, kterou musí povinně absolvovat, každé dítě ve dvou obsahově, organizačně a didakticky navazujících stupních.

První stupeň usnadňuje přechod žáků z předškolního vzdělávání do pravidelného a systematického vzdělávání. Na druhém stupni už žáci získávají dovednosti, vědomosti a nové návyky, které jim umožňují samostatné učení a vytváření nových postojů i hodnot. Základní vzdělávání tedy vyžaduje podnětné a tvůrčí školní prostředí, které povzbuzuje a stimuluje všechny žáky, ať nadané či méně nadané. V průběhu základního vzdělávání žáci postupně získávají takové kvality osobnosti, které jim umožní pokračovat ve studiu, zdokonalovat se ve zvolené profesi a během celého života se dále vzdělávat a podle svých možností aktivně podílet na životě společnosti. (RVP ZV, 2005)

RVP ZV rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí (Jazyk a jazyková komunikace, Matematika a její aplikace, Informační a komunikační technologie, Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Člověk a příroda, Umění a kultura, Člověk a zdraví, Člověk a svět práce). Výtvarná výchova je zastoupena v oblasti Umění a kultura. Tato oblast přináší umělecké osvojení světa. Dochází k rozvíjení specifického citění, tvořivosti, vnímavosti jedince. Vytváří prostor pro osobní zkušenosti žáků, hledání a nalézání různých prostředků pro vlastní vyjádření, poznávání zákonitostí. (RVP ZV, 2005)

Vzdělávání v dané oblasti směřuje k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí tím, že vede žáka, aby uměl:

- pochopit umění jako specifický způsob poznání a užívat jazyk umění jako svébytný prostředek komunikace
- chápat umění a kulturu ve vzájemné provázanosti jako neoddělitelnou součást lidské existence
- pochopit a poznat umělecké hodnoty v širších sociálních a kulturních souvislostech, mít tolerantní přístup k různorodým kulturním hodnotám současnosti a minulosti i kulturním projevům a potřebám různorodých skupin, národů a národností
- uvědomit si sebe samého jako svobodného jedince; k tvořivému přístupu ke světu, k možnosti aktivního překonávání životních stereotypů a k obohacování emočního života
- zaujímat osobní účast v procesu tvorby a k chápání procesu tvorby jako způsobu nalézání a vyjadřování osobních prožitků i postojů k jevům a vztahům mnohotvárného světa

(RVP ZV, 2005)

3.3 Shrnutí

Kurikulárním dokumentem je Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP). Národní program vzdělávání vymezuje vznik vzdělávání jako celek a RVP vymezují důležité rámce vzdělávání pro jednotlivé úseky (předškolní, základní a střední vzdělávání). Tyto dokumenty jsou veřejnými dokumenty.

Rámcové vzdělávací programy vycházejí ze strategie vzdělávání, která zdůrazňuje klíčové kompetence. Tyto kompetence jsou souhrnem vědomostí, dovedností a postojů důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění v praktickém životě. Vycházejí z celoživotního učení.

Každé dítě má možnost své výtvarné dovednosti přivést až k dokonalosti, pokud je mu umožněno vše, co k tomu bude potřebovat.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ZÁKLADNÍ INFORMACE VÝZKUMU

Praktická část mé bakalářské práce se věnuje porovnávání dětských kreseb lidské postavy s odbornou literaturou a následným vyhodnocením jejich vývoje v oblasti kresby. Tento výzkum jsem si zvolila jako kvalitativní pro zkoumanou problematiku a také pro nízký počet respondentů.

4.1 Výzkumné cíle a otázky

Hlavním cílem mé práce je porovnat výtvarné produkty (kresby lidské postavy) dětí v mateřské škole a žáků 1. třídy základní školy s odbornou literaturou.

Dílčí výzkumné cíle:

- Zjistit na jakém vývojovém stupni se právě dítě nachází dle porovnání výtvarného produktu s odbornou literaturou
- Zjistit společné znaky kreseb
- Zjistit jaké náměty děti nejčastěji volí

Výzkumné otázky:

- V jakém vývojovém stupni se právě dítě nachází dle porovnání jeho výtvarného produktu s literaturou?
- Jaké jsou společné znaky kresby věkových skupin?
- Jaké náměty děti nejčastěji volí?

4.2 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek představují děti mateřské školy a žáci 1. třídy základní školy. Předmětem zkoumání jsou jejich kresby lidské postavy, které budou porovnány s odbornou literaturou a následně vyhodnoceny.

Pro realizaci výzkumu jsem oslovila Mateřskou školu ve vsetínském okrese a Základní školu také ve vsetínském okrese. Jedná se o mateřskou školu se dvěma třídami, které navštěvují děti od tří do sedmi let. Základní škola je jen pětiletá a navštěvují ji děti od sedmi let do dvanácti let.

4.3 Metody výzkumu

Jako metody pro nejlepší výsledky jsem si zvolila volný (nestrukturovaný) rozhovor a porovnání dětské kresby s následným vyhodnocením. Volný rozhovor je charakterizován otevřenými otázkami a umožňuje odpovídat vlastními slovy.

5 REALIZACE VÝZKUMU

Dříve než jsem začala s realizací mého výzkumu, stanovila jsem si výzkumné cíle, ke kterým jsem průběhu realizování výzkumu směřovala. Z výzkumných cílů jsem si vytyčila výzkumné otázky, na které jsem během realizace usilovně hledala odpověď. Výzkum jsem realizovala s dětmi z Mateřské školy ze vsetínského okresu a se žáky první třídy Základní školy také ze vsetínského okresu. Věk dětí v mateřské škole byl od tří do sedmi let a žáci první třídy základní školy byli v rozmezí šesti až osmi let.

Nejdříve jsem realizovala výzkum s dětmi v mateřské škole, kde jsem se domluvila s paní učitelkou, že můžu do jejího týdenního programu zařadit několik řízených činností neboli výtvarných činností, které obnášejí nakreslení lidské postavy. Do mateřské školy jsem docházela každý den, protože jsem chtěla kresby od všech dětí. Nejdříve jsem si s dětmi povídala co nejčastěji a rády kreslí. Poté jsem dětem zadala úkol, aby mně nakreslily lidskou postavu např. maminu, tatínka, fotbalistu, pilota apod. Při kreslení postavy jsem chodila mezi dětmi a ptala jsem se jich, co právě kreslí, koho kreslí a proč ho kreslí. Po nakreslení a odevzdání obrázků od všech dětí z mateřské školy, jsem se vydala realizovat výzkum do základní školy. S paní ředitelkou jsme se domluvily, že výzkum budu realizovat ve školní družině, kde docházejí někteří žáci z první třídy. Po příchod do školní družiny jsem se seznámila s dětmi a začala jsem se jich ptát, tak jak v mateřské škole, co nejčastěji a rádi kreslí. Po odpovědích jsem jim zadala, aby nakreslily lidskou postavu. Opět jsem je jednotlivě procházela a ptala se jich, co momentálně kreslí, koho kreslí a proč ho kreslí. Po ukončení kreslení, sem si obrázky posbírala. Všechny slovní odpovědi jsem zaznamenávala ručně na papír. Prostředí pro realizaci výzkumu jsem zvolila takové, aby děti a žáci znali prostředí a aby nebyli ničím a nikým vyrušováni, což by mohlo narušit jejich koncentraci, při práci. Také jsem se snažila, aby všichni respondenti měli co nejvíce stejné podmínky, pro splnění daného úkolu.

Dalším krokem bylo určit si škálu a kritéria, podle kterých budu porovnávat dětské kresby s odbornou literaturou. Poté jsem si losováním, vybrala celkem 18 dětí. Šest dívek a šest chlapců z mateřské školy a tři dívky a tři chlapce ze základní školy.

Níže uvádím škálu dle Davida Roseline a kritéria dle Bednářové, Šmardové.

Škála dle Davida Roseline (2001)

1. Stádium čmárání; 2 - 3 roky
2. Stádium „hlavonožců“, univerzálních postav; 3 - 4 let
3. Stádium dělení na hlavu, trup, končetiny; 5 - 6 let
4. Stádium členění postavy; 6 - 7 let
5. Stádium upřesnění proporcí; 7 -8 let

Poslední dvě stádia jsem doplnila na základě Otty Čačky, který charakterizuje dětskou kresbu z hlediska vývoje v knize Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace, Doplněk, 2000.

Názvy kritérií jsem si určila sama, ale obsah je dle Bednářové a Šmardové (2010, 2006)

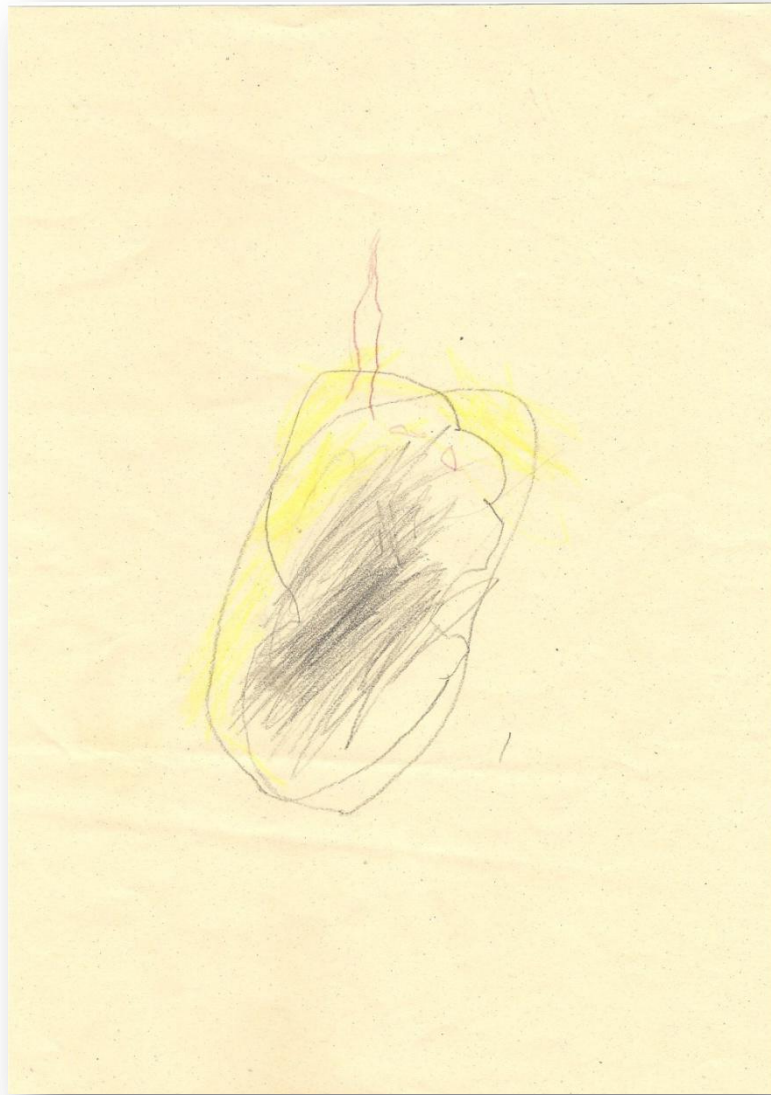
1. Kritérium čmárání
 - tvar klenutého oblouku
 - vytvářejí náhodné kolečka, obloučky, úhly, polokruhy, mnohoúhelníky apod.
2. Kritérium hlavonožce
 - kreslení kruhovitěho tvaru - nepravidelný ovál
 - svislou, vodorovnou čáru
3. Kritérium dělení na hlavu, trup a končetiny
 - diferencovanější schéma kresby lidské postavy
 - kreslí se ještě jednou čárou – jednodimenzionálně
4. Kritérium členění postavy
 - dvojdimenzionální kresba končetin
 - spojené části těla
 - členění hlavy a trupu
 - ruce u těla
 - vlasy, obličejové detaily
5. Kritérium upřesnění proporcí
 - nohy blíže u sebe
 - paže ve výši ramen
 - znázorněn krk
 - více propracované oblečení

6 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Způsob jak dítě drží tužku, je v dnešní době důležité. Proto děti často opravujeme a zejména hlavně u kreseb. Když jsem se dětí v mateřské škole ptala, co nejraději kreslí, odezva byla překvapující. Dívky nejčastěji kreslily motivy fauny a flóry, u chlapců, jak jsem očekávala, nejčastěji kreslili modely vozidel. U dvou dívek jsem zjistila, že rády kreslí také dopravní prostředky. U žáků první třídy na základní škole jsem ani nemusela vysvětlovat, co mají kreslit, stačilo jenom zadání.

Hlavní důvod proč jsem si vybrala toto téma a realizovala tento výzkum, je ten, že jsem chtěla zjistit, na jakém vývojovém stupni se děti nacházejí, a jestli odborná literatura není s ohledem na dětský vývoj už zastaralá.

Zpracování dětských kreseb uvádím v následujícím slovním hodnocení a jako přílohy uvádím tabulky, kde bude rozepsáno, jestli dítě umí ve svém věku, dle stádia a kritéria, nakreslit požadované prvky.

Obrázek č. 1

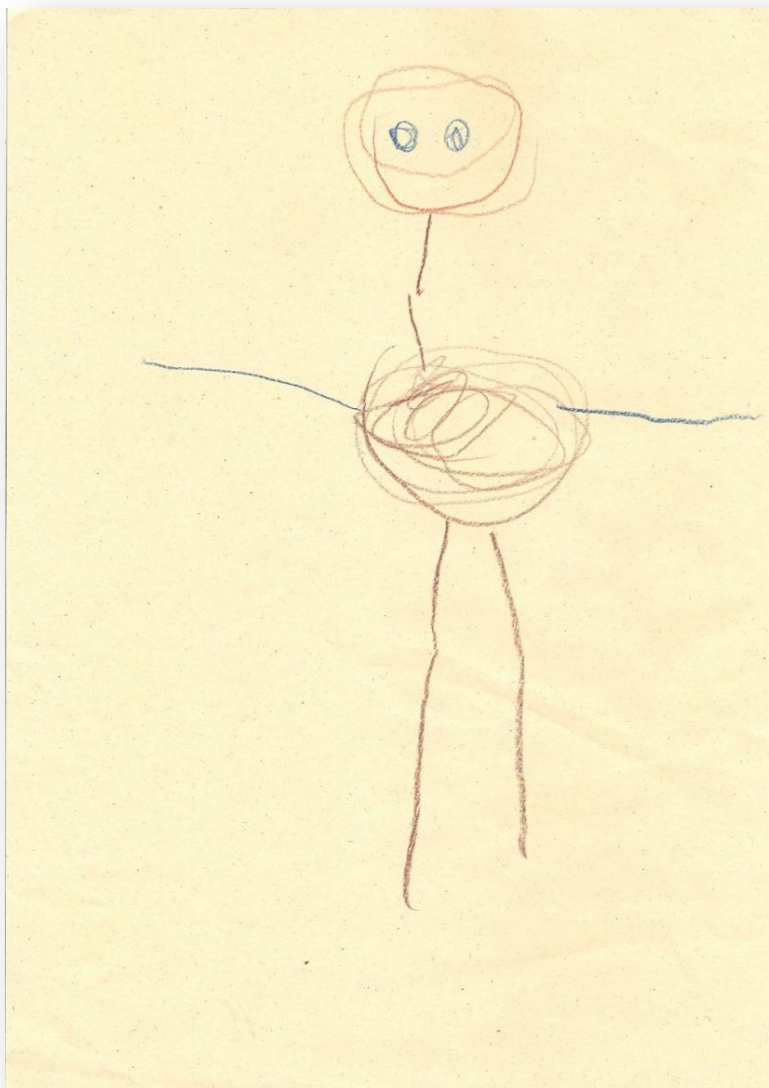
Pohlaví: chlapec

Věk: 3 roky a 4 měsíce

Hodnocení: Dle stádií, která jsem si určila, by měl tříletý chlapec být ve stádiu hlavonožců neboli univerzálních postav. Podle kritérií, by měl umět nakreslit kruhovitý tvar (nepravdělný ovál) a svislou nebo vodorovnou čáru. Na obrázku lze vysledovat, že se chlapec snažil o kruhovitý tvar, ale svislou či vodorovnou čáru nedokázal nakreslit. Tím to bych chtěla, říci, že dle odborné literatury je chlapec pořád na úrovni čmárání, kde dítě vytváří náhodné kolečka, obloučky nebo polokruhy a nakreslí i tvar klenutého oblouku.

Chlapec kreslil maminku.

Příloha I: Hodnotící škála (Chlapec 3roky a 4 měsíce)

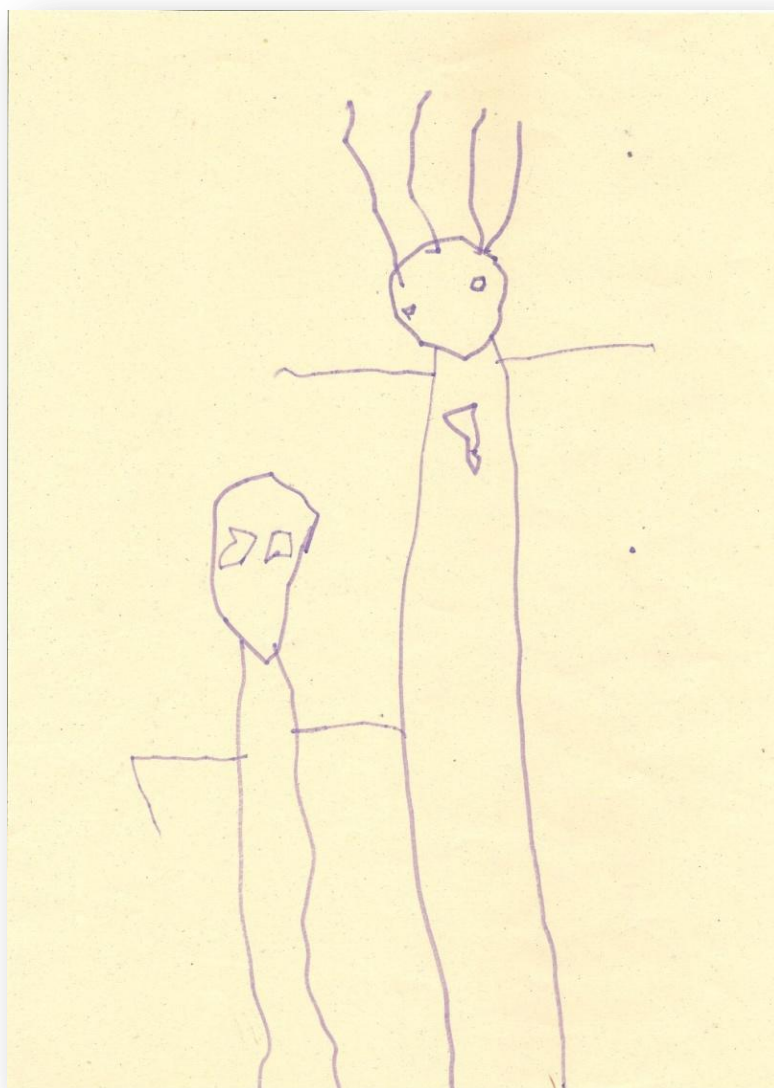
Obrázek č. 2

Pohlaví: chlapec

Věk: 4 roky

Hodnocení: Dle stádií, která jsem si určila, by měl čtyřletý chlapec být ve stádiu hlavonožců neboli univerzálních postav. Podle kritérií, by měl umět nakreslit kruhovitý tvar (nepravdělný ovál) a svislou nebo vodorovnou čáru. Na obrázku si můžeme všimnout, že čtyřletý chlapec dokáže vše nakreslit, ale dokáže i nakreslit trup a oddělit hlavu od trupu, čarou, která je přerušovaná. Toto by dítě mělo nakreslit až v pěti či šesti letech. U tohoto chlapce může říci, že je o rok vývojově vepředu.

Chlapec kreslil tatínka.

Obrázek č. 3

Pohlaví: chlapec

Věk: 4 roky

Hodnocení: Dle stádií, která jsem si určila, by měl čtyřletý chlapec být ve stádiu hlavonožců neboli univerzálních postav. Podle kritérií, by měl umět nakreslit kruhovitý tvar (nepravdělný ovál) a svislou nebo vodorovnou čáru. Podle obrázku můžeme říct, že dítě, kterého kreslilo, dokáže dle kritérií vše nakreslit. A postupně se bude dostávat do dalšího stádia kreslení dle Davida Roseline.

Chlapec kreslil sebe a starší sestřičku.

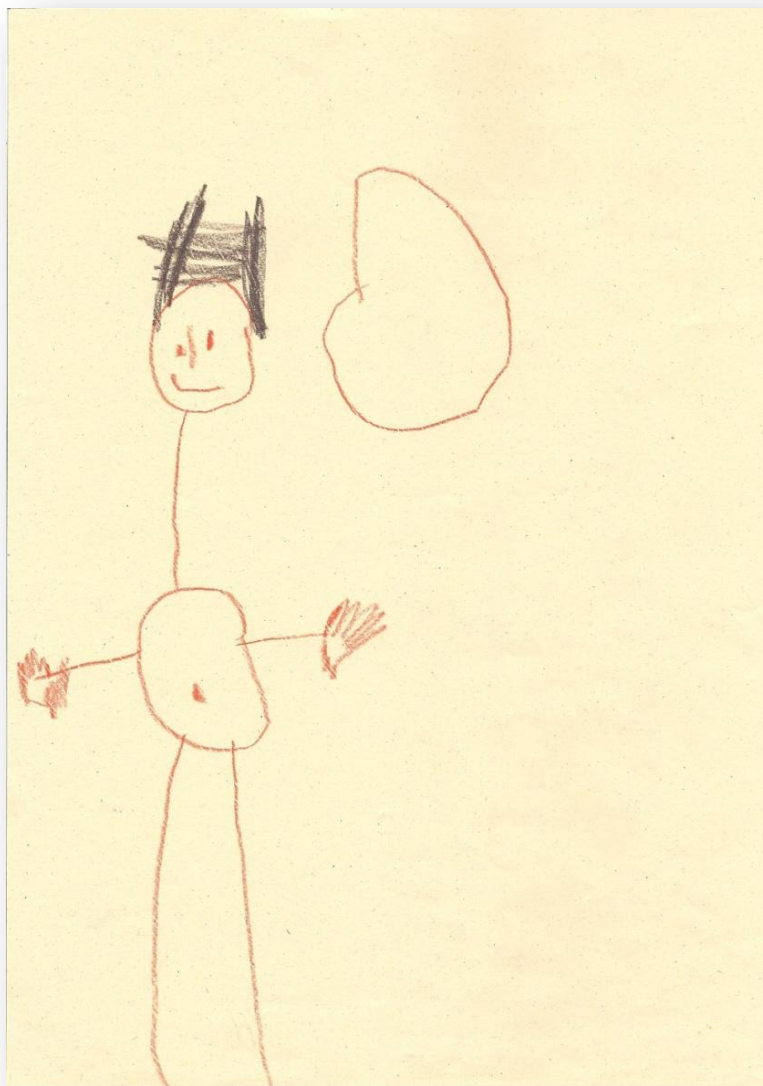
Obrázek č. 4

Pohlaví: dívka

Věk: 3 roky

Hodnocení: Dle stádií, která jsem si určila, by měl tříletá dívka být ve stádiu hlavonožců neboli univerzálních postav. Podle kritérií, by měl umět nakreslit kruhovitý tvar (nepravidelný ovál) a svislou nebo vodorovnou čáru. Na obrázku vidíme, že dívka naprosto přesně dokázala nakreslit tzv. hlavonožce. Podle mého názoru a představ se takto hlavonožec kreslí. Tříletá dívka tedy splňuje kritéria a stádia, která jsem si určila, a také splňuje vše co je psáno v odborných literaturách.

Dívka kreslila celou svoji rodinu.

Obrázek č. 5

Pohlaví: dívka

Věk: 4 roky

Hodnocení: Dle stádií, která jsem si určila, by měla čtyřletá dívka být ve stádiu hlavonožců neboli univerzálních postav. Podle kritérií, by měla umět nakreslit kruhovitý tvar (nepravidelný ovál) a svislou nebo vodorovnou čáru. Na obrázku si můžeme všimnout, že dívka už dokáže nakreslit i trup postavy a oddělit ho nepřerušovanou čárou. Doplnila i do obličejové části jako oči, nos i ústa a na hlavě vlasy. Na čárách, které představují dvě ruce, nakreslila něco jako prsty ruky. Podle kritérií je dívka popředu ve vývoji kreslení a u stádií je mezi stádiem dělení na hlavu, trup a končetiny a mezi stádiem členění postavy.

Dívka kreslila svou maminku.

Obrázek č. 6

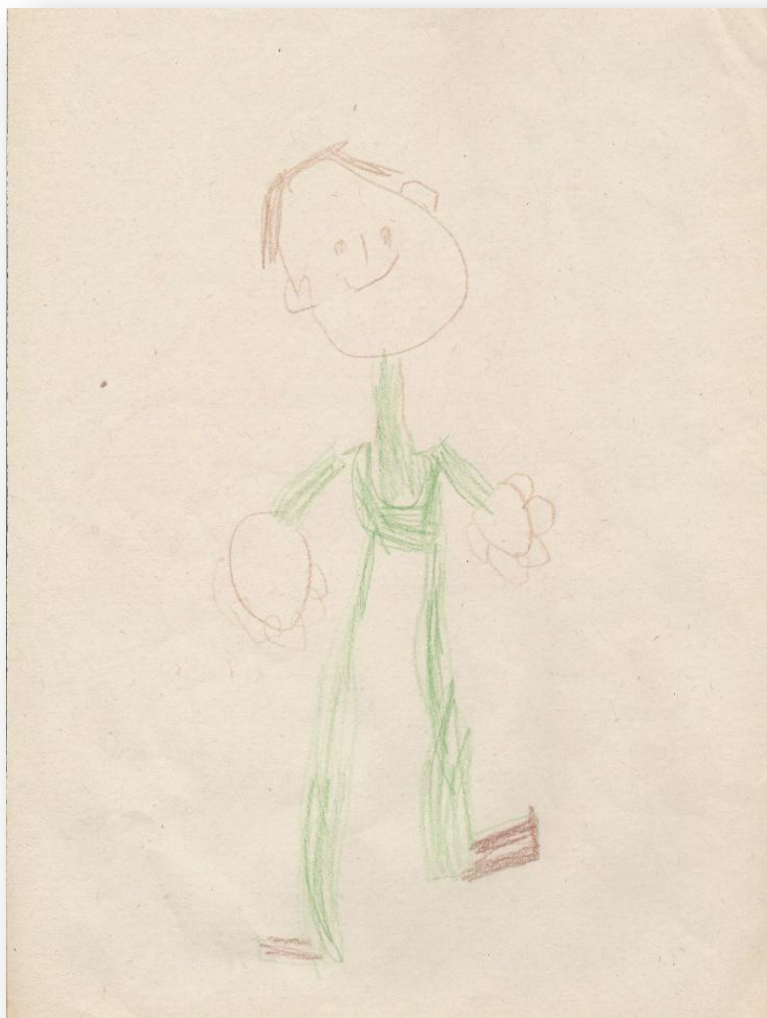
Pohlaví: dívka

Věk: 4,5 let

Hodnocení: Dle věku dívky, ji může zařadit do stádia, kde se dělí hlava od trupu a končetin. Dle kritérií by měla kreslit diferencovanější schéma lidské postavy a kreslit jednodimenzionálně končetiny. Pokud se ale podíváme na obrázek, vidíme, že postava, kterou dívka nakreslila má jak jednodimenzionální tak i dvojdimenzionální kresbu končetin. Celkový obrázek má již správnou podobu lidské postavy. Podle odborné literatury je dívka hodně popředu ve vývoji kreslení.

Dívka kreslila samu sebe jako vílu.

Příloha I: Hodnotící škála (Dívka 4,5 let)

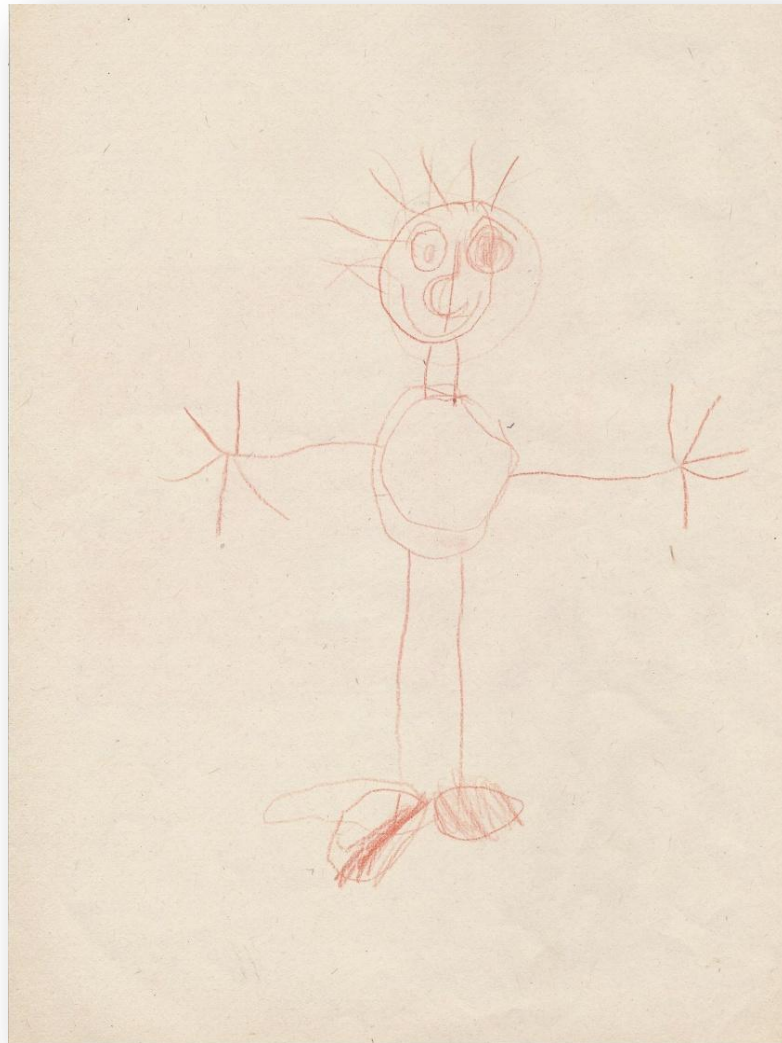

Obrázek č. 7

Pohlaví: chlapec

Věk: 5 let

Hodnocení: Podle určených stádií a kritérií by měl být chlapec ve stádium dělení na hlavu, trup a končetiny. Chlapec nakreslil jak kruhovitý tvar i svislé a vodorovné čáry. Také dokázal nakreslit diferencovanější schéma postavy. Ale už nekreslí jednodimenzionálně, ale dvojdimenzionálně. Na obrázku vidíme oddělené hlavy od trupu, v obličejí jsou nakresleny oči, nos i ústa a na hlavě má vlasy a uši. U rukou chlapec dokázal nakreslit o kolečko jako dlaň a další půlkruhy jako prsty. Můžeme teda říct, že tento chlapec je v svém vývoji kreslení vpředu. A více se dostává do stádia sedmiletých dětí, upřesnění proporcí. Chlapec kreslil svého tatínka.

Obrázek č. 8

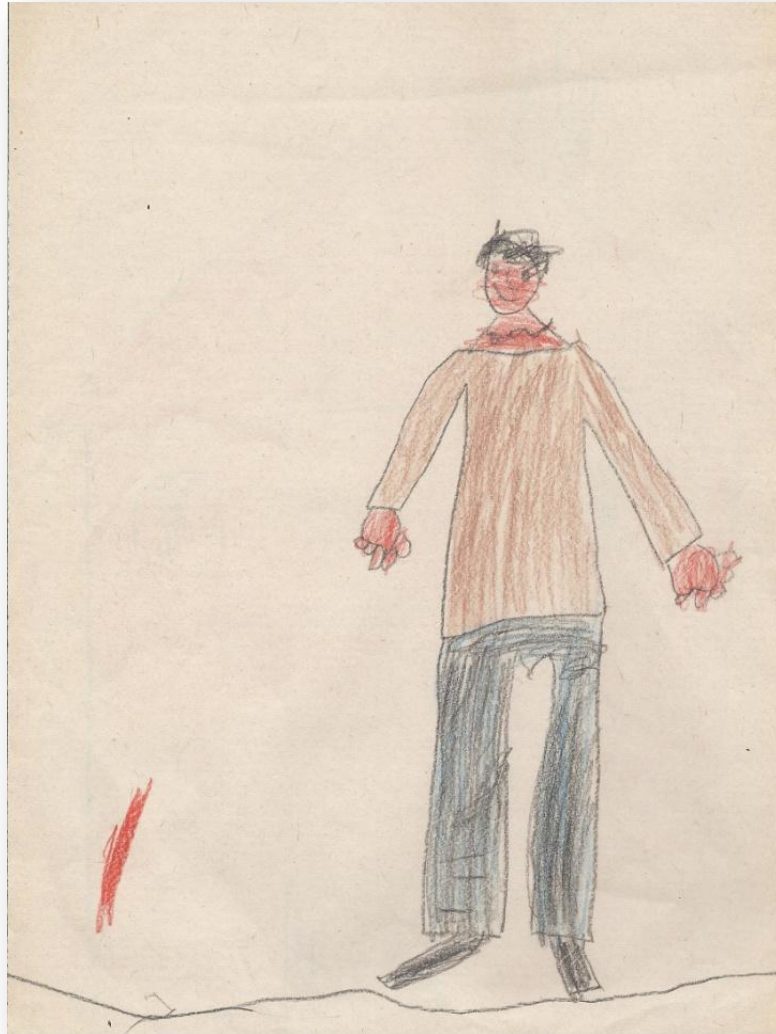
Pohlaví: chlapec

Věk: 6 let

Hodnocení: Podle kritéria členění postavy, by dítě mělo kreslit dvojdimenzionální kresbu končetin, členění hlavy a trupu, spojit části těla, nakreslit ruce u těla a také nakreslit vlasy a obličejové detaily. Na obrázku si můžeme všimnout, že oči, které nakreslil v obličejí, mají i jakousi zorničku, nad očima je znatelné i obočí. Jde vidět, že se chlapec snažil dosáhnout v obličejové části k dokonalosti. Bohužel hlava je ještě jako nepravidelný ovál. Můžeme tedy říci, že dítě, které kreslilo, tuto kresbu by mělo být ve stádiu dělení na hlavu, trup a končetiny.

Chlapec kreslil svého tatínka.

Příloha I: Hodnotící škála (Chlapec 6 let)

Obrázek č. 9

Pohlaví: chlapec

Věk: 6,5 let

Hodnocení: V šesti letech by podle stádia D. Roseline by mělo dítě být ve stádiu členění postavy. Mělo by umět nakreslit dvojdimenzionální kresbu končetin, spojení části těla, členit hlavu a trup, ruce by mělo kreslit u těla a mělo by nakreslit vlasy a obličejové detaily. Ale podle tohoto obrázku můžeme říct, že chlapec už je vývojově o stádium dál neboli dokáže nakreslit nohy blíže u sebe, paže má ve výši ramen, postavě znázornil krk. Jenom oblečení není ještě dostatečně vypracované.

Chlapec kreslil svého nevlastního bratra.

Obrázek č. 10

Pohlaví: dívka

Věk: 5 let

Hodnocení: V tomto věku by dítě mělo kreslit diferencovanější schéma kresby lidské postavy a kreslit jednou čarou – jednodimenzionálně. Na obrázku můžeme vidět, že postava má už ramena, dělené tělo a že dívka, která kreslila tento obrázek, zobrazila tzv. vnitřní objem, pod šatami můžeme vidět tělo nakreslené postavy. Můžeme i zpozorovat náznak prstů. Dle odborné literatury by měla dívka být už ve stádiu členění postavy.

Dívka kreslila svou maminku.

Obrázek č. 11

Pohlaví: dívka

Věk: 5,5 let

Hodnocení: Podle určených stádií a kritérií by měla být dívka ve stádium dělení na hlavu, trup a končetiny. Postava na obrázku má, ale už dvojdimenzionální kresbu končetin a náznak rukou a prstů. Můžeme říct, že dívka předběhla stanovené stádium, a kritérium dle odborné literatury.

Dívka kreslila svou tetu.

Obrázek č. 12

Pohlaví: dívka

Věk: 6 let

Hodnocení: Podle kritéria členění postavy, by dítě mělo kreslit dvojdimenzionální kresbu končetin, členění hlavy a trupu, spojit části těla, nakreslit ruce u těla a také nakreslit vlasy a obličejové detaily. Dívka nakreslila vše kromě nosu. Podle věku a kresby lidské postavy se vývoj dívky shoduje s odbornou literaturou.

Dívka kreslila svou maminku.

Příloha II: Hodnotící škála (Dívka 6 let)

Obrázek č. 13

Pohlaví: chlapec

Věk: 6,5 let

Hodnocení: Od šesti let by dle stádia D. Roseline mělo dítě být ve stádiu členění postavy. Mělo by umět nakreslit dvojdimenzionální kresbu končetin, spojení části těla, členit hlavu a trup, ruce by mělo kreslit u těla a mělo by nakreslit vlasy a obličejové detaily. Když se podíváme na obrázek, postavě chybí nos a vlasy jsou znázorněny jen jako čárky. To jsou ale jen malé chyby, které dítě může časem napravit. Proto si myslím, že dítě je ve správném vývojovém stádiu.

Chlapec kreslil fotbalistu.

Obrázek č. 14

Pohlaví: chlapec

Věk: 7 let a 1 měsíc

Hodnocení: V tomto věku by mělo dítě umět nakreslit nohy blíže u sebe, paže ve výši ramen, znázornit krk a propracovat postavě oblečení. Po zhlédnutí obrázku můžeme vidět, že dítě kreslí dle kritérií pro členění postavy. Myslím si, ale že to vůbec nevádí, protože chlapec se ke správnému stádiu může s lehkostí dopracovat.

Chlapec kreslil svého bratra.

Obrázek č. 15

Pohlaví: chlapec

Věk: 7 let

Hodnocení: V tomto věku by mělo dítě umět nakreslit nohy blíže u sebe, paže ve výši ramen, znázornit krk a propracovat postavě oblečení. Na obrázku můžeme vidět kresbu postavy sedmiletého chlapce. Když si všimneme, postavě chybí ruce a prsty, oči by měli mít zorničky a mít i více propracované oblečení včetně bot. Dle tohoto obrázku bych dítě členila mezi stádia dělení na hlavu, trup, končetiny a členění postavy než do stádia upřesnění proporcí.

Chlapec kreslil pána, který má rád auta.

Příloha III: Hodnotící škála (Chlapec 7 let)

Obrázek č. 16

Pohlaví: dívka

Věk: 6,5 let

Hodnocení: Od šestého roku by dítě dle stádia D. Roseline mělo být ve stádiu členění postavy. Mělo by umět nakreslit dvojdimenzionální kresbu končetin, spojení části těla, členit hlavu a trup, ruce by mělo kreslit u těla a mělo by nakreslit vlasy a obličejové detaily. Na obrázku můžeme vidět, že postava je nakreslená správně až na ruce a prsty. Více bych se přikláněla tuto dívku zařazovat do stádia upřesnění proporcí, ale vzhledem špatnému nakreslení rukou musím souhlasit s odbornou literaturou.

Dívka kreslila svoji maminku.

Příloha III: Hodnotící škála (Dívka 6,5 let)

Obrázek č. 17

Pohlaví: dívka

Věk: 6,5 let

Hodnocení: Od šesti let by dítě dle Davida Roseline mělo být ve stádiu členění postavy. Mělo by umět nakreslit dvojdimenzionální kresbu končetin, spojení části těl, členit hlavu a trup, ruce by mělo kreslit u těla a mělo by nakreslit vlasy a obličejové detaily. Na obrázku můžeme vidět postavu, která odpovídá daným kritériím a stádium, jenom postavě chybí nos.

Dívka kreslila svoji sestru.

Obrázek č. 18

Pohlaví: dívka

Věk: 7 let

Hodnocení: V sedmi letech by mělo dítě umět nakreslit nohy blíže u sebe, paže ve výši ramen, znázornit krk a propracovat postavě oblečení. Po zhlédnutí obrázku můžeme vidět, že dítě kreslí spíše jako šestileté dítě. Dívka by měla dle literatury více zapracovat na dolních a horních končetinách. Tělo sice člení na hlavu a trup a znázorňuje i krk, ale např. v obličejové části chybí nos a detaily jako zorničky v očích.

Dívka kreslila postavu holčičky.

7 SHRNU TÍ VÝZKUMU

Prostudováním a následným zhodnocením kreseb, které znázorňovaly, lidské postavy jsem dospěla k závěru, že většina respondentů, je dle odborné literatury na správném vývojovém stupni v oblasti kresby. Můžeme teda říci, že odborná literatura je pořád použitelná, jak k různým diagnostickým metodám, tak i zjištění na jakých vývojových stupních by se mělo dítě dle literatury nacházet.

Společnými znaky u kreseb byly u vybraných respondentů - prostorové uspořádání a grafo-idismus a u jedné dívky se objevilo zobrazení vnitřního objemu.

Z rozhovorů s respondenty jsem zjistila, že náměty, které děti nečastěji kreslí a mají rády, jsou u dívek zvířata hlavně koně, květiny a princezny. U některých dívek i dopravní prostředky. U chlapců jsem tolik překvapená nebyla. Nejčastěji kreslily auta, traktory a nákladní auta.

Osobně si, ale myslí, že každé dítě je individuální, a neměli bychom je škatulkovat dle předepsaných stanovisek a kritérií určených podle odborných literatur. Každé dítě se postupně rozvíjí ve všech oblastech a to dle svých možností.

ZÁVĚR

Obsahem mé bakalářské práce byly kresby (lidských postav) dětí z mateřské školy a žáků první třídy základní školy. Při vypracovávání práce jsem vycházela z odborných literatur a rozhovorů dětí. Teoretická část mně přinesla spoustu nových informací a poznatků o dětské kresbě, dětském vývoji a obsahových rámcích neboli rámcových vzdělávacích programech. Cílem praktické části bylo zhodnotit a porovnat kresby lidské postavy dětí z mateřské školy a žáků první třídy základní školy. Jednalo se celkem o osmnáct dětských kreseb. Některé kresby od dětí z mateřské školy se mohly srovnávat s kresbami, které namalovali žáci první třídy základní školy.

Kresba lidské postavy je často využívána pro jako diagnostická metoda hlavně při práci s dětmi předškolního věku. Při realizaci mého výzkumu mě práce s dětmi velmi bavila. Při zpracování a hodnocení kreseb jsem se dozvěděla mnoho nových informací, které budu moci využít v budoucnu při práci s dětmi.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BABYRÁDOVÁ, Hana. *Symbol v dětském výtvarném projevu*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3360-6.
- [2] BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Rozvoj grafomotoriky*. Brno: Computer Press, 2006. ISBN 80-251-0977-1.
- [3] BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1829-0.
- [4] ČAČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-723-9107-0.
- [5] ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-723-9060-0.
- [6] ČAČKA, Otto. *Psychologie dítěte*. Tišnov: Sursum, 1994. ISBN 80-85799-03-0.
- [7] ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8463-x.
- [8] DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8449-4.
- [9] DVORÁKOVÁ, Hana. *Výtvarná výchova na prvním stupni I*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 1996. ISBN 80-858-0846-3.
- [10] KLINDOVÁ Ľuboslava a Eva RYBÁROVÁ. *Vývojová psychologie*. 5. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1981.
- [11] KOŤÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0852-3.
- [12] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998.
- [13] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- [14] MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada, 2004 - 2005. ISBN 80-247-0870-1.
- [15] OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika II. Hra (cesta k poznání předškolního dítěte)*. Liberec, 2004. ISBN 80-7083-786-1.

- [16] PIAGET Jean a Bärbel INHELDEROVÁ. *Psychologie dítěte*. Praha: Portál, 2007. ISBN 97-8807367263-8.
- [17] READ, Herbert Edward. *Výchova uměním*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1967
- [18] ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.
- [19] UŽDIL, Jaromír a Dagmar RAZÁKOVÁ. *Metodika výtvarné výchovy na mateřské škole*. Praha: SPN, 1966.
- [20] UŽDIL, Jaromír a Emilie ŠAŠINKOVÁ. *Výtvarná výchova v předškolním věku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. ISBN 14-081-82.
- [21] UŽDIL, Jaromír. *Mezi uměním a výchovou*. Vyd. 1. Praha: SPN, 1988.
- [22] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- [23] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN: 80-246-0956-8.
- [24] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika předškolního věku*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-213-5.
- [25] *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Vyd. 1. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2006. ISBN 80-87000-00-5.
- [26] *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Vyd. 1. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2005. ISBN 80-86666-24-7.

Internetové zdroje:

- [1] Metodický portál RVP. *Metodický portál RVP: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2012 [cit. 2013-05-01]. Dostupné z: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/11015/jak-vnimat-detsky-vytvarny-projev-v-obdobi-predskolniho-veku.html>>
- [2] Rámcové vzdělávací programy. *Národní ústav pro vzdělávání: školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2011 - 2013 [cit. 2013-05-01]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/ramcove-vzdelavaci-programy>

- [3] Metodický portál RVP. *Metodický portál RVP: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2012 [cit. 2013-05-01]. Dostupné z:
<<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/p/238/POJETI-VYTVARNE-VYCHOVY-V-RAMCOVEM-VZDELAVACIM-PROGRAMU-PRO-PREDSKOLNI-VZDELAVANI.html/>>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Např. Například

Apod. A podobně

Tzn. To znamená

Tzv. Takzvaně

RVP Rámcový vzdělávací program

RVP PV Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

RVP ZV Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1.....	31
Obrázek č. 2.....	32
Obrázek č. 3.....	33
Obrázek č. 4.....	34
Obrázek č. 5.....	35
Obrázek č. 6.....	36
Obrázek č. 7.....	37
Obrázek č. 8.....	38
Obrázek č. 9.....	39
Obrázek č. 10.....	40
Obrázek č. 11.....	41
Obrázek č. 12.....	42
Obrázek č. 13.....	43
Obrázek č. 14.....	44
Obrázek č. 15.....	45
Obrázek č. 16.....	46
Obrázek č. 17.....	47
Obrázek č. 18.....	48

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I: Hodnotící škála	31
Příloha I: Hodnotící škála.....	36
Příloha II: Hodnotící škála	38
Příloha II: Hodnotící škála.....	42
Příloha III: Hodnotící škála	45
Příloha III: Hodnotící škála.....	46

PŘÍLOHA I: HODNOTÍCÍ ŠKÁLA

Chlapec 3 roky a 4 měsíce

Kresba lidské postavy	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá
Kruhovitý tvar (nepravidelný ovál)			X
Svislá čára	X		
Vodorovná čára	X		

Dívka 4,5 let

Kresba lidské postavy	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá
Diferencovanější schéma kresby			X
Jednodimenzionální kresba končetin			X

PŘÍLOHA II: HODNOTÍCÍ ŠKÁLA

Chlapec 6 let

Kresba lidské postavy	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá
Dvojdimenzionální kresba končetin	X		
Členění hlavy a trupu			X
Spojení částí těl			X
Ruce jsou u těla	X		
Vlasy a obličejové detaily			X

Dívka 6let

Kresba lidské postavy	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá
Dvojdimenzionální kresba končetin			X
Členění hlavy a trupu			X
Spojení částí těl			X
Ruce jsou u těla			X
Vlasy a obličejové detaily			X

PŘÍLOHA III: HODNOTÍCÍ ŠKÁLA

Chlapec 7 let

Kresba lidské postavy	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá
Nohy blíže u sebe			X
Paže ve výši ramen			X
Znázorněn krk			X
Více propracované ob- lečení	X		

Dívka 6,5 let

Kresba lidské postavy	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá
Dvojdimenzionální kresba končetin			X
Členění hlavy a trupu			X
Spojení částí těl			X
Ruce jsou u těla			X
Vlasy a obličejové de- taily			X